

Yahya Kemal’de Tarih ve Şiir ¹

Ömer ÇAKIR ²

Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Özet

Yahya Kemal, Türk edebiyatında önde gelen şairlerden biridir. Onu farklı kılan hususlardan biri Türk tarihine olan büyük ilgisi ve bunu şiir ve düzyazılarında başarılı bir şekilde işlemesidir. O sebeple Yahya Kemal’in eserlerinin tarih ve edebiyat ilişkisi çerçevesinde ele alınması son derece önemlidir. Bu yazıda bir makale hacminin verdiği imkânlar ölçüsünde ana hatlarıyla Yahya Kemal’de tarih düşüncesi ve onun şiirlerinin Türk tarihi ile olan ilgisi üzerinde durulmuştur. Yahya Kemal tarihte devamlılığa büyük önem verir. Bununla beraber şiirlerinde Türk tarihinin daha çok Malazgirt Zaferi (1071) sonrasına eğilmiştir. Bunda Türk milletinin Anadolu’daki macerasını esas alma anlayışının büyük payı olsa gerektir. Şiirlerinde genel olarak Osmanlı döneminin kolektif özünü, sembol olay ve şahsiyetlerini, yansıtmaya çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Şiiri, Yahya Kemal, Tarih ve Şiir

History and Poetry in Yahya Kemal

Abstract

Yahya Kemal is one of prominent poets in Turkish literature. One of the issues that makes him different from others is his great interest in Turkish history and handling this in his poetry and processing successfully. Therefore dealing with the works of Yahya Kemal within the framework of history and literature relation is extremely important. In this article, the history idea of Yahya Kemal and the relationship of his poems with the Turkish history is focused generally as the volume of this article allowed. Yahya Kemal gives importance to continuity in history. Nevertheless, his poems refer mostly after the Malazgirt Victory (1071) of Turkish history. It is supposed that the understanding of Anatolia adventure of Turkish nation should has an influence on this decision. He generally tried to reflect the collective core, symbol event and personalities of Ottoman period.

Key Words: Turkish Poetry, Yahya Kemal, History and Poetry

¹ Bu makale, daha önce “Yahya Kemal ve Tarih” başlığı altında sunulan bir bildirinin (50 Yıl Sonra Hâlâ Yahya Kemâl Sempozyumu, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara Millî Kütüphane Başkanlığı, 17-18 Ekim 2008, Ankara) genişletilmiş halinden oluşmaktadır.

² E-posta: ocakir2000@yahoo.com

Giriş

Yahya Kemal, şiiirleriyle ve düzyazılarıyla Türk edebiyatında kendine özgü bir yer edinmiş büyük bir edibimizdir. Hatta Tanpınar'ın ifadesiyle söyleyecek olursak “o bizim ilk ve hakikî klasiğimize”³ Yahya Kemal'i büyük kılan unsurlardan biri olan onun eserlerindeki edebî değerin yanına ondaki tarih bilgisi, tarih anlayışı ve tarih şuurunu da koymak gerekir kanaatindeyiz. Çünkü Yahya Kemal'in edebi kudretinde eserlerine akseden zengin tarih kültürünün payı büyüktür. Onun şiiirlerinin tematik portresini “aşk”, “ölüm”, gibi evrensel unsurlara ilave olarak “yurt sevgisi” ve “tarih zevki” tamamlar.⁴ Banarlı'nın da belirttiği üzere, “Yahya Kemal'in mühim bir kısım şiiirleri tarih kültürüyle zengindir. Diğer mühim bir kısmı ise esasen tarihî-destanî şiiirlerdir.”⁵

Yahya Kemal'in nesir vadisinde yer alan; Aziz İstanbul adlı eserinin Türk tarihinin en büyük “fetih mucizesi” olan İstanbul'un fethi ve “Türk-İstanbul” etrafında yazılan yazılardan, Eğil Dağlar Eğil'in Kurtuluş Savaşı ile ilgili makalelerden oluştuğunu, Siyasi Hikâyeler'inin “Osmanlı tarihinin bir çeşit panoraması”⁶ olduğunu, Çocukluğum, Gençliğim Siyasi ve Edebî Hatıralarım'ın şairin otobiyografisini yani şahsî tarihini anlattığını, Siyasî ve Edebî Portreler'in de tanıdıklarının tarihinden kesitler sunduğunu ve nihayet ismi ile müsemma Tarih Musahabeleri'ni göz önüne aldığımızda şair kimliği ile öne çıkan Yahya Kemal'in tarihle ilgisinin boyutları daha iyi anlaşılacaktır. Ancak bu noktada şairin hemen her eserinde karşımıza çıkan “tarih”in varlık sebebini en iyi izah edecek herhalde yine Yahya Kemal olacaktır. Zira, Yahya Kemal'e göre, “edebiyat tarihsiz olmaz. Edebiyatsız bir tarih tasavvur edilemez.”⁷ O sebeple, bu anlayışa sahip olan Yahya Kemal'in eserlerinin büyük bölümü denilebilir ki Türk tarihinin sanatkârane bir şekilde anlatılıp yorumlanmasından ibarettir. Bütün bunlara ilave olarak Yahya Kemal'in hem değişik liselerde hem de Profesör unvanıyla İstanbul Darülfünûnu'nda tarih hocalığı yaptığını da belirtmekte yarar vardır.

Yahya Kemal ve tarih ilişkisini Siyasi Hikâyeler adlı eserinde yer alan Kadri Bey adlı hikâyeye kişinin tarihle münasebetine benzetmek pek de

³ Ahmet Hamdi Tanpınar, “Kendi Gök Kubbeimiz”, Edebiyat Üzerine Makaleler (Haz. Zeynep Kerman), Dergah Yay., 3.bsk., İst., 1992, s. 355.

⁴ Ahmet Hamdi Tanpınar, a.g.m., s. 355.

⁵ Nihat Sami Banarlı, “Yahya Kemal'in Tarih Düşünceleri”, Hayat Tarih Mecmuası, Yıl:1, C.2, Sayı: 11, 1 Aralık 1965, s. 6.

⁶ Ahmet Hamdi Tanpınar, a.g.m., s. 357.

⁷ Nejat Tamtürk, Açıklamalı Yahya Kemal Antolojisi, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İst., 1972, s. 45.

yanlış olmasa gerektir. Zira, hikâyenin başlarında tanıtılan Kadri Bey değil de sanki Yahya Kemal'in kendisidir. Mesela, “Kadri Bey, Osmanlı Tarihi’ne, ibtila derecesinde meraklı”dır. Tarihî bir konuda “Matbu kitaplardan başka el yazmalarına kadar görmediği nüsha yoktu”r. “Lâkin esef olunur ki tarihteki meziyeti yalnız iyi okumak ve iyi anlatmaktan ibaretti”r. Dolayısıyla tarihî konulardaki birikimini yazmaktan ziyade sohbetlerinde anlatmaktadır. Bununla beraber “Frenk tarihçilerinde görülen esaslı bir meziyet”i vardır: “Hadiselerin asıl sebeplerini buluncaya kadar derine gitmek, iğreti rivayetlerden kaçınmak, en sağlam vesikalara inanmak, öteden beri edinilmiş fikirleri, bir doğru vesika görünce bir tarafa atmak, indî düşünüşlere bağlanmamak.”⁸

Şu cümleler de yine Kadri Bey’i tanıtmak amacıyla dile getirilmiştir: “Saatlerce süren sohbetlerinde kimseyi kıracak bir sözden hattâ imâdan sakınırdı. Zâten sohbetleri siyasi bahisler etrafındaydı. Bu bahisler uzak ve yakın târihtendi; pek nâdir olarak zamânenin ahvâline dokunurdu. Şu kadar var ki geçmişteki vak’aları tefsir ederken zamana göre bir netice çıkıyor gibi bir şey hissedilirdi.”⁹

Yahya Kemal ve tarih ilişkisi daha önce değişik cepheleri ile pek çok yazıya konu olduğu gibi bu hususta tezler ve kitaplar da kaleme alınmıştır.¹⁰

⁸ Yahya Kemal, *Siyasi Hikâyeler*, İstanbul Fetih Cemiyeti, Yay. 3.bsk. İst. 1995, s. 82.

⁹ Yahya Kemal, a.g.e., s. 81-82.

¹⁰ Bu konuda yazılmış tez ve makalelerden bazıları şöyle olup bir kısmının künyesi de makalemizin dipnotlarında yer almaktadır: İsmail Acar, *Yahya Kemal’in Eserlerinde Kültür Unsurları –Dil, Edebiyat, Tarih, Din, Balıkesir Üniversitesi (Yüksek lisans tezi)*, Balıkesir, 1996, 431s.; Zafer Güneç, *Yahya Kemal Beyatlı’da Tarih ve Toplum Meseleleri*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, (Bitirme tezi), İst., 1980.; İnci Enginün, “Yahya Kemal ve Türk Tarihi”, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 2.bsk., Dergah Yay., İst., 1991, s. 552-561; Afet İnan, “Tarih ve Büyük Şairimiz Yahya Kemal”, *Türk Dili*, 8 (87) 12.1958, s.143-145; L. Hilal Akgül, “Yahya Kemal ve Tarihe Bakışı”, *Erdem* 14 (40) 1.2002, s.1-24; Beşir Ayvazoğlu, “Yahya Kemal’de Tarih ve Tarih Şuru”, *Türk Edebiyatı*, (134) 12.1984, s. 46-50; Nihad Sami Banarlı, “Yahya Kemal Hem Büyük Bir Tarih Mütefekkiriydi”, *Yahya Kemal Enstitüsü Mecmuası* (3) 1988, s.141-158; Nihad Sami Banarlı, “Yahya Kemal ve Tarih”, *Damla*, (62) 12.1949, s.183-185; Nihad Sami Banarlı, “Yahya Kemal’in Tarih Düşünceleri”, *Hayat-Tarih Mecmuası* 1(12) 12.1965, s.4-8; H. Vehbi Eralp, “Yahya Kemal ve Millî Tarihimiz”, *Türk Silahlı Kuvvetleri Malulleri Dergisi*, 9 (106) , 1.1969, s.20-25; H. Vehbi Eralp, “Yahya Kemal ve Milli Tarihimiz”, *Hayat Tarih Mecmuası*, 2 (11) 12.1968, s.13-16; Alpay Kabacalı, “100. Doğum Yıldönümünde Yahya Kemal’de Şiir ve Tarih”, *Milliyet Sanat Dergisi* (109) 12.1984, s.26-27; Mehmet Kaplan, “Ziya Gökalp ve Yahya Kemal’e Göre Malazgirt Savaşı’nın Anlam ve Önemi”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi* (61) 2.2002, s. 49-56.; Mehmet Kaplan, “Yahya Kemal’de Tarih ve Coğrafya Fikri”, *Hareket Fikir ve Sanat Mecmuası* (16) 6.1948, s.2-4; Behiye Köksel, “Yahya Kemal’in Şiirlerinde Tarih Sevgisi”, *Kültür ve Sanat* (27) 6.1983, s.18-20; Mustafa Özbacı, “Yahya Kemal’in Şiirlerinde Tarih Muhteva”, *Türk Yurdu* 10 (26 (372)) 3.1989, s.18-23; Gökalp Türkoğlu,

O sebeple biz, bir kitaplık çapta ele alınabilecek olan mevzuyu, burada etraflıca irdelemek yerine, şairi vefatının ellinci yılı münasebetiyle andığımız, “elli yıl sonra hâlâ Yahya Kemal” dediğimiz bir toplantıda ana hatları ile ele almak ve bu husustaki bazı madde başlıklarını sizlere tebliğ etmek arzusundayız.

1. Yahya Kemal’in Tarihe Olan İlginin Temelleri

Genelde hemen her insanın özelde de sanatçıların çocukluk ve gençlik yıllarında başta aileleri olmak üzere dalga dalga genişleyerek yaşadıkları çevrenin, aldıkları eğitimin, okudukları kitapların, tesirinde kaldığı şahsiyetlerin ileriki hayatlarında çok yönlü etkisinin olduğu bir gerçektir. Bu cümleden olarak Yahya Kemal’in tarihe olan ilgi ve sevgisini, ilk önce doğduğu coğrafya ve aile ortamı, sonra çevresi daha sonra da aldığı eğitimde aramak icap eder diye düşünüyoruz. İlerleyen sayfalarda bahsedeceğimiz üzere coğrafyaya bağlı bir tarih ve vatan anlayışını savunacak olan Yahya Kemal’in öncelikle doğduğu coğrafyanın/şehrin onun düşünce dünyasının oluşumunda iz bırakmaması mümkün değildir. O sebeple Yahya Kemal’in tarihle olan ilgisini; “coğrafya”, “aile”, “iletişim halinde olduğu çevre” ve “eğitim” bağlamında ele almak yararlı olacaktır.

Bilindiği gibi, Yahya Kemal 1884 yılında Üsküp’te doğmuştur. Üsküp ki, “Şardağ’ında Bursa’nın devamı” olan “her bakımdan bir Türk ve Müslüman şehridir”.¹¹ Öyle ki mesela, Yahya Kemal’in babası bir ara Üsküp’ten Selanik’e taşınmak isteyince annesi karşı çıkar. Çünkü “Üsküp onun nazarında tam bir Müslüman şehri Selanik ise bilakis Yahudi ve gavurla karışık bir ağyar diyarı”dır.¹² O yıllarda Osmanlı devleti sınırları içinde yer alan Üsküp, “Evlâdi Fâtihan neslinden halkı, yaşayışı, düşüncesi, mimarisi ve bütün özellikleriyle Türk olan ve bugün Balkanlar’da kalmış” bir şehirdir. İşte Yahya Kemal’in “Çocukluk ve ilk gençlik yılları, Şardağ’ın eteklerinde, tıpkı yeşil gölgeli Bursa’nın devamını andıran bu güzel şehirde geçer. Yahya Kemal’in bu yılları imparatorluğun eski parlak günleri değilse de, yine her yönüyle Türk bir çevrede hür vatan havasını koklamıştır. O dokunaklı Rumeli türkülerini duya duya büyümüş, annesinden fetih destanları dinlemiş olması muhakkaktır. Her yaz kuzeye giden ak tolgalı akıncılar sanki evlerinin önünden geçermiş gibi, o da çocuksu sevgilerini ellerine alkış yapmıştır. “Açık Deniz” şiirinde o günler şöyle canlanır:

“Yahya Kemal Beyatlı ve Türk Tarihi”, Töre 14 (164) 1985, s.35-40; Gökalp Türkoğlu, “Yahya Kemal Beyatlı ve Türk Tarihi”, Töre, 14 (163) 12.1984, s.33-34.

¹¹ Beşir Ayzazoğlu, Yahya Kemal Eve Dönen Adam, Birlık Yay., Ank., 1985, s. 13.

¹² Yahya Kemal, Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve Edebi Hatıralarım, Baha Mat., İst., 1973, s. 5.

Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum
Her lâhza bir alev gibi hasretti duyduğum.
Kalbimde vardı “Byron”u bedbaht eden melâl
Gezdim o yaşta dağları, hulyam içinde lâl,
Aldım Rakofça kırlarının hür havasını
Duydum akıncı cedlerimin ihtirasını
Her yaz, şimale doğru asırlarca bir koşu
Bağrımda bir akis gibi kalmış uğultulu”¹³

Üsküp’ün tarihî ve millî çehresinin, kısaca tarihî bir dokuya sahip olan mekânın Yahya Kemal’in duygu ve düşünce dünyasına tesirini göstermesi bakımından şairin orada gittiği bir okul binasına ilişkin şu tespitlerini nakletmekte yarar var: “Beş yaşındaydım. (1889 senesiydi.) Yeni Mekteb’e girdim. Bu yeni mektep Üsküb’ün en mübarek tepesi üzerinde olan Sultan Murad Câmîi’nin arkasındaydı. (...) Zannettiğime göre Sultan Murâd-ı Sâni o tepede mâruf câmiini bina ettiği zaman etrâfına, medrese, imâret ilâve ederken onu da ilâve etmişti.(...) Yeni Mekteb’in yeniliği ise zamanla yanmış ve yıkılmış olan binâsının yeniden yapılmış olmasından geliyordu. İşte hoca karşısında ilk defa ders gördüğüm yer, daha İstanbul fethedilmeden önce vücûda gelen ve o zamandan beri hiçbir şeyi değışmemiş olan bu lâtf yerdi. Eğer oraya gönderil(me)miş olsaydım, tahsilim doğrudan doğruya bir yeni maârif mektebinde başlasaydı milliyetimin en hoş bir hâtirasından mahrum kalmış olurum. Çocukluğumda olsun birkaç sene güzel mâzimiz içinde yaşamış oldum.”¹⁴

Anlaşılacağı üzere, “mimarinin kuvveti” Yahya Kemal’i birkaç sene de olsa tarihimiz içinde yaşatır. İleride “Süleymaniye’de Bayram Sabahı”nı yazacak ve orada mimarinin ve onunla bütünleşmiş tarihin kuvvetli tesiri altında kalacak olan şairin bu özelliğinin temellerinin Üsküp’te atıldığını söylemek herhalde yanlış olmaz. Burada dikkat çekmek istediğimiz husus şairdeki tarih sevgisinin ve şuurunun temelinde pay sahibi unsurlardan birinin de mimarinin kuvveti olduğudur. Üsküp’le ilgili bahse şairin yine mektep hatıralarından aldığımız şu cümleyi de ilave edelim: Okulda “benim

¹³ Osman Selim Kocahanoğlu, “Ölümünün Onsekizinci Yıldönümünde Yahya Kemal’de Tarih Rüzgârı”, Toker, Yıl:1, Sayı: 2, 8.11.1976, s. 22.

¹⁴ Yahya Kemal, Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve Edebi Hatıralarım, Baha Mat., İst., 1973, s. 21.

ve iki arkadaşımın oturduğumuz sofanın arkasından eski Üsküb bütün güzelliğiyle görünürdü; bu manzaraya saatlerce dalardım.”¹⁵

Üsküb’ün tarihî atmosferi ve bulunduğu coğrafyanın yanında Yahya Kemal’deki tarih sevgisinin temellerine ilişkin ikinci adres şairin ailesi ve ailede alınmaya başlanan ilk eğitim olarak zikredilebilir. Mesela, “en ziyade, annesinin tesiri altında bulunan Yahya Kemal’e onun ‘oğlum, dünyada iki insanı sev... Peygamber Efendimiz, bir de Sultan Murad Efendimizi’”¹⁶ şeklindeki sözleri, şairi ömrü boyunca etkileyecek millî tarih sevgisinin nerede, ne zaman ve kim tarafından aşılana başlandığını öğrenmemize imkân vermektedir. Bunun yanında Nihat Sami Banarlı’nın “Yahya Kemal’de tarih sevgisi, daha çok küçükken, Üsküb’te başlamıştı” dedikten sonra verdiği bilgi ve devamında yapmış olduğu tespitler aynı kapıya çıkmakta “Üsküb ve aile”nin önemine işaret etmektedir: “Henüz sekiz, dokuz yaşlarında iken Hüseyin adlı lalası, ona Battal Gazî destanını okur, serhad türküleri söylerdi.” Yahya Kemal’in “ ‘Bu türküler bana nostalji verirdi, bu türkülerde müphem surette Macar ufuklarını gördüm’ deyişi, onun tarih sevgisinde, Balkanlardaki zafer ve hâkimiyet asırlarımızın çizgilerini gösterir”.¹⁷ Bu noktada şairin çocukluğu üzerinde etkili olan söz konusu coğrafyadaki zafer ve hâkimiyetimizin son büyük hamlelerinden biri, “1897 Türk-Yunan Harbi’nde Gazi Edhem Paşa ordularının Atina’ya doğru zaferle ilerleyişleri ve bu harbin Balkanlarda uyandırdığı, büyük, milli heyecan”¹⁸ da düşünmek gerekir. Zira bunu Yahya Kemal’in hatıralarında yer alan “Selanik Tesalya Harbi’nin cûş ü hurûşuyla çalkalanıyordu. Biz çocuklar da kendimizi o havaya kaptırmıştık”¹⁹ sözlerine bağlayabiliriz.

Dolayısıyla, bir ara tespit olarak Yahya Kemal’deki tarihe olan ilginin ilk tohumlarının Üsküb’te çocukluk yıllarında atıldığını bunda da yaşadığı muhitin tarihî millî havasının, o yıllarda meydana gelen tarihî olayların, kendisine anlatılan tarihî hikâyelerin, söylenen tarihî türkülerin etkili olduğunu söyleyebiliriz. Bununla beraber tohumun yeşermesi ve filizlenmesi

¹⁵ Yahya Kemal, a.g.e., s. 26.

¹⁶ Nihat Sami Banarlı, Yahya Kemal’in Hatıraları, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Yay., İst., 1960, s.25’ten nakleden Ömer Özden, Estetik ve Tarih Felsefesi Açısından Yahya Kemal, Kültür Bakanlığı Yay., Ank., 2001, s. 127.

¹⁷ Nihat Sami Banarlı, “Yahya Kemal’in Tarih Düşünceleri”, Hayat Tarih Mecmuası, Yıl:1, C.2, Sayı: 11, 1 Aralık 1965, s.7.; Yahya Kemal, hatıralarında bu hususta şöyle der: “Battal Gaazi’yi, yâhud halk tâbiri ile Seydi Battal’ı ondan işitmiştim. O okurdu; ben dinlerdim; o muhâbe hikâyeleriyle sermest olurum; ilk meraklandığım roman o olmuştur.”, Yahya Kemal, Çocukluğum Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım, Baha Mat., İst., 1973, s. 17.

¹⁸ Nihat Sami Banarlı, “Yahya Kemal”, Aziz İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, İst., 1985, s.1.

¹⁹ Yahya Kemal, Çocukluğum Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım, Baha Mat., İst., 1973, s. 6.

bir başka ifadeyle tarihe olan merakın artması, büyümesi için başka etkenlere de ihtiyaç olacaktır. Bu bağlamda ailede duyulan yeni şeyler, zaman içinde meydana gelen olaylar, tanışılan yeni kişiler, okuldaki hocalar, alınan eğitim gibi faktörlerin devreye girdiği görülmektedir.

Yine, Banarlı'dan öğrendiğimize göre “şairin tarihe, yakın tarihe ve siyasete karşı alakasını Sultan Abdülhamid devrinde Balkanlar'ı bir humma gibi saran ihtilâl hazırlıkları arttırmıştır.”²⁰ Bu çerçevede şairin de müşahidi olduğu Abdülhamid aleyhinde yapılan aile toplantıları, bu toplantılarda aktüel siyasî gelişmelere ilişkin babasından ve babasının arkadaşlarından duyulan sözler, “bu arada geçmiş asırları özleyen cümleler, Yahya Kemal için, hem meraklı hem de alakalı bir heyecan ve tefekkür başlangıcı olmuştur.”²¹ Öyle ki, hatıralarında bahsedildiği üzere on üç yaşında iken bir gün evlerinin bahçesinde yapılan bu tür bir toplantıda Yahya Kemal söze karışır ve padişah aleyhine bazı sözler dahi sarf eder.²²

Diğer yandan, bu dönemde bir süre sonra Üsküp'te, kendi ifadesiyle “Üsküp gibi serhad bir taşra şehrinin en mütevazı bir muhitinde bir ‘kafa’ telakki olunan”²³ Ragıp Efendi ile tanışır. Bu zat, Yahya Kemal'e yakın tarihi ve Jön-Türkleri anlatacaktır. Yahya Kemal, “az zamanda hayran oldum” dediği Ragıp Efendi'den yakın tarihe ilişkin gelişmeleri etraflıca öğrenir. “Abdülaziz'in hal'ini, Midhat Paşa'nın şahsiyetini, Ali Suavî vakasını, Tâif faciasını, Jön-Türk'lüğün Avrupa'daki zuhûrunu, çıkardığı gazetelerin isimlerini, Murad Bey'in Paris'e firarını ve sonra avdetini, hâsılı Türkiye'deki liberal cereyanın safhalarını Ragıp Efendi'den doğru dürüst öğrenmiştim cümleleri de aynı Hatıralar arasındadır.”²⁴

Yahya Kemal, Selanik ve Üsküp'te bir süre idadîye devam ettikten sonra eğitimini tamamlaması için İstanbul'a gönderilir. Üsküp'te tanıştığı Ragıp Efendi'den sonra burada da hayatının rotasını Paris'e çevirecek olan Şekib Bey ile tanışır. “Şekib Bey, siyasî fikirlerinden dolayı bir ara Paris'e kaçmış, döndükten sonra ordudan tardedilmiş bir Jöntürktür. Gençleri etrafına toplayarak Avrupalı filozofların fikirlerinden ve Paris'ten büyük bir hayranlıkla bahsetmektedir. Şekib'e göre, en büyük medeniyet Avrupa

²⁰ Nihat Sami Banarlı, “Yahya Kemal'in Tarih Düşünceleri”, Hayat Tarih Mecmuası, Yıl:1, C.2, Sayı: 11, 1 Aralık 1965, s.7.

²¹ Nihat Sami Banarlı, a.g. m., s. 7.

²² Nihat Sami Banarlı, a.g. m., s. 7.

²³ Yahya Kemal, Çocukluğum Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım, Baha Mat., İst., 1973, s. 62.

²⁴ Nihat Sami Banarlı, “Yahya Kemal'in Tarih Düşünceleri”, Hayat Tarih Mecmuası, Yıl:1, C.2, Sayı: 11, 1 Aralık 1965, s.7. Geniş bilgi için bkz. Yahya Kemal, Çocukluğum Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım, Baha Mat., İst., 1973, s. 59-65.

medeniyetidir. Terbiyesi, davranışları, ahlâkı, her şeyiyle Avrupalıdır ve Müslümanlığa, Türklüğe, kısacası bize ait olan her şeye düşmanlık hisleriyle doludur. Çevresindeki gençlere sürekli bunları telkin eder; bizde bir gencin yapacağı tek iş, ona göre, bir yolunu bulup Paris'e kaçmak ve orada yaşamak olmalıdır."²⁵ Dolayısıyla, "Şekib Bey'in Yahya Kemal'in hayatındaki rolü mühimdir. İmparatorluk çöküşe doğru hızla yol alırken alafrağa neslin bütün çocukları gibi, geleceğin büyük şairi Yahya Kemal de garip bir Paris sevdasına yakalanır."²⁶ "Nitekim muhitinin cenderesinden kurtulmak isteyen genç Yahya Kemal, cebinde Şekib Bey'in kaptana hitaben yazdığı tavsiye mektubu, kendini Messagerie Maritime kumpanyasının Memphis vapurunda bulur." Artık, "korkulu bir Paris yolculuğu başlamıştır."²⁷

Yahya Kemal, Paris'e gittiğinde on dokuz yaşındadır. O zamana kadar tarihe ilgisini göz önüne aldığımızda; tarihe, yakın tarihe, siyasete karşı alakası önemli ölçüde artmış olan Yahya Kemal'in Paris'te bir süre sonra ilgileneceği alanlara ilişkin bir alt yapının oluştuğundan söz edebiliriz. Zira, Üsküp'te tarihi dokunun içinde doğan, gözlerini bu atmosferde açan, annesinden dinî, tarihî sevgi aşıl原因 nasihatler dinleyen, lalasından tarihî-destanî metinlerimizi duyan, daha çocuk denecek bir yaşta siyasî meselelere kulak kabartan hatta bu türlü meselelerde fikir beyan etmeye çalışan, tanıştığı kimi şahsiyetlerin tesiri ile yönünü Avrupa'ya çeviren Yahya Kemal'in Paris'e geldiğinde tarihe ilgi duymasındaki gerekçeleri veya daha doğru bir ifadeyle bilinçaltını anlamamıza yardımcı olacak unsurların az çok bir araya geldiğini söyleyebiliriz. Ancak, Yahya Kemal'in tarihe olan merak ve ilgisinin artması, hatta bir tarih sevgisi ve tarih şuuruna dönüşmesi için bu kez de başka etkenler devreye girecektir.

2. Yahya Kemal'in Tarihe Olan Merakının Bir Tarih Şuuruna Dönüşmesi

Yahya Kemal'in Türk tarihine olan merak ve ilgisinin, bir tarih şuuruna dönüşmesi, araştırmacı hassasiyetiyle Türk ve dünya tarihini öğrenme çabası Paris'te bulunduğu yıllarda başlar. Yahya Kemal, 1903-1912 arası dokuz sene Fransa'da yaşar. Bu süre içinde; Sırp, Bulgarlar ve Rumların burada düzenlediği milliyetçi mitingler, Paris'te Sciences Politiques'da aldığı eğitim, burada dinlediği hocalar, Fransız edebiyatını yakından tanınması; Yahya Kemal'in zihnini şu üç unsur üzerinde yoğunlaştırmasına neden olur:

²⁵ Beşir Ayvazoğlu, Yahya Kemal Eve Dönen Adam, Birlik Yay., Ank., 1985, s. 18.

²⁶ Beşir Ayvazoğlu, a.g.e., s. 19.

²⁷ Beşir Ayvazoğlu, a.g.e., s.20.

“Dil/edebiyat”, “tarih” ve “coğrafya”. Burada “coğrafya” kelimesi yerine “vatan”ı da koyabiliriz.

Yahya Kemal’i Paris’e çeken sebeplerden biri “Jöntürk hareketinin cazibesi” olmakla beraber orada bir süre sonra bu cazibe kaybolur ve adeta “çok geçmeden hayal kırıklığına uğrar. Çünkü Paris’te karargâh kuran aydınlar, kendilerine bayraklık ettikleri Kanûn-ı Esâsî ile hiç meşgul olmadıkları gibi, Abdülhamid’e neden düşman olduklarını kolayca izah edebilecek durumda bile değillerdir”.²⁸ Kısaca, Jöntürlük/Gençtürlük “fikir sahasında hiç, fiil sahasında yine hiç’tir”.²⁹ Bunun üzerine Yahya Kemal, “Jöntürklerle arkadaşlığını devam ettirmekle beraber” daha çok Paris’in sanat ve edebiyat muhitlerinde oturup kalkmaya, devrin ünlü şairlerinin gittiği kahvelere gitmeye ve böylece Fransız şiirini tanımaya başlar.³⁰ Kısaca, artık Yahya Kemal’in gündemindeki aslı meselelerden biri “şiir” diğer bir ifadeyle “dil”dir.

Öte yandan, Yahya Kemal, bu sırada Sciences Politiques’te öğrenim görmektedir. “Bu tarihî mektebin beş bölümünden biri olan dış siyaset şubesine yazılan şair, burada, büyük bir şans eseri olarak Fransa’nın en kıymetli tarih alim ve profesörlerinden ders okumuştur. O tarihte Fransa’nın en büyük tarihçisi sayılan Albert Sorel, Yahya Kemal’in birinci derecede hocası olmuştur.”(...) Yahya Kemal’e göre hocası Sorel, Fransız tarihçiliğinde Michelet mektebine mensuptur. Michelet gibi, Fustel de Coulanges gibi onun seçkin talebesi Camille Jullian gibi büyük Fransız tarihçileri ise tarih ortasında Fransızlığı arama yolunun âlimleridir. Tarih ortasında ve bir coğrafya üzerinde bir milliyetin nasıl tekevvün ettiğini yepyeni ve sağlam tarih metodlarıyla ve tarih düşünceleriyle onlar meydana koymuştur.”³¹ Özellikle “tarih ortasında Fransızlığı arama” fikri söz konusu tarihçilerden Camille Jullian dilinde şöyle ifade bulmuştur: “Fransız milletini bin yılda, Fransa’nın toprağı yarattı.”³²

“İşte bu mühim cümle, bu bir milletin bütün varlığı üzerinde coğrafyanın hele yeni vatan coğrafyasının oynadığı büyük rolü belirten hüküm, Yahya Kemal’i Türk tarihi üzerinde derin düşünceye sürükler”:

²⁸ Beşir Ayvazoğlu, a.g.e., s. 21.

²⁹ Beşir Ayvazoğlu, a.g.e., s.21; Yahya Kemal, Çocukluğum Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım, Baha Mat., İst., 1973, s. 191.

³⁰ Beşir Ayvazoğlu, a.g.e., s. 22.

³¹ Nihat Sami Banarlı, “Yahya Kemal’in Tarih Düşünceleri”, Hayat Tarih Mecmuası, Yıl:1, C.2, Sayı: 11, 1 Aralık 1965, s.8.

³² Nihat Sami Banarlı, a.g. m., s. 8.

“Düşünmeye başladım: Acaba bizi de Malazgirt’ten, 1071’den sonraki sekiz yüz senede Türkiye’nin toprağı yaratmamış mıydı?

Yahya Kemal’i tarih sahasında gayrete sevkeden soru işte bu ‘bir tarih ortasında ve bir coğrafya üzerinde’ bu sefer, Türkiye Türklüğü’nün meydana gelişi problemi” olur. Zira, “şair, bu son tekevvünü bütün gerçekleriyle öğrenmek ve anlamak” ister.³³

Diğer yandan, Sorel’in şu ifadeleri de şair üzerinde çok büyük tesir uyandırır: “Bana bir gün baktı, gülerek dedi. Bilir misiniz ki, henüz iki şey tamamıyla keşfedilmiş değildir: Coğrafyada kutup ve tarihte Türk.”³⁴

Anlaşılabacağı üzere, Paris’te Fransız tarihçilerin Fransa’nın oluşumu için ileri sürdükleri teori, Yahya Kemal’i bir mukayese yaparak kendi tarihimiz üzerinde düşünmeye sevk etmiştir. Özellikle, “Fransız milletini bin yılda, Fransa’nın toprağı yarattı.” cümlesi Yahya Kemal’i çok etkiler. “Bu cümle benim, milliyetimizin ve vatanımızın teşekkülüne dair dağınık düşüncelerimi birdenbire yeni bir istikamete sevk etti” diyen Yahya Kemal, sözlerini şöyle sürdürür: “çünkü bu cümle kafama birdenbire yeni bir ufuk açmıştı. Artık milletimize dair fikirlerim bu cümlelerin ilham ettiği noktada birleşiyordu.”³⁵

Yahya Kemal’i Türk milleti ve tarihi üzerinde düşünmeye sevk eden bir başka amil azınlıkların Paris’te Osmanlı devleti ve dolayısıyla Türklük aleyhine yapmış oldukları siyasî faaliyetlerdir. Özellikle Rum ve Bulgar milliyetçilerinin buradaki faaliyetlerinin asıl hedefinin Sultan II. Abdülhamid’i yıkmaktan ziyade devleti parçalamak olduğunu, hatta Jöntürklerin de bilerek veya bilmeyerek onların emellerine hizmet ettiklerini fark eden Yahya Kemal’in “kafasında, birileri yıkmak istediğine göre, demek ki Türk milleti diye bir vakia var; bu nasıl millettir, mazisi nedir? şeklinde bazı sorular belirir.”³⁶

Dolayısıyla, Yahya Kemal’de Paris’e gitmeden önce başlayan tarihe olan ilgi, bahsettiğimiz etkenlerle yeni bir hal almış ve kuvvetli bir tarih şuuruna dönüşmeye başlamıştır. Artık şuurlu ve metotlu bir şekilde Türk tarihine yönelecek olan Yahya Kemal’in önünde keşfedilmeyi bekleyen “tarihte”ki “Türk” vardır. İşte bunun üzerine şair hummalı bir okuma

³³ Nihat Sami Banarlı, a.g.m., s. 8.

³⁴ Yahya Kemal, Tarih Musahabeleri, Batur Mat., İst., 1975, s.133.; Nihat Sami Banarlı, a.g.m., s .8.

³⁵ Nihat Sami Banarlı, Yahya Kemal’in Hatırları, s.47’den nakleden Beşir Ayvazoğlu, Yahya Kemal Eve Dönen Adam, Birlik Yay., Ank., 1985, s. 24.

³⁶ Beşir Ayvazoğlu, a.g.e., s. 23.

faaliyeti içine girmiş; “Paris’te Türkçe eserler bulunan kütüphanelere koşmuş, kendi tabiriyle tarihte ve coğrafyada hakikî Türklüğü araştırmaya koyulmuştur.”³⁷ “Bunun için de kronolojik sıra ile Selçuklu ve Osmanlı asırlarını anlatan Türkçe eserleri okumak gerektiğine inanmış ve bu gereği de yerine getirmiştir.”³⁸ Ancak, “o Türk tarihini öğrenirken diğer milletlerin tarihini de bilmenin gerektiği noktasından hareketle”³⁹ yalnız Türk tarihine dair eserleri değil Avrupa tarihi ile özellikle de Bizans tarihi ilgili eserleri de okuyarak geniş ve derin bir tarih bilgisine sahip olur. Öyle ki, şair 1912 yılında yurda döndüğünde muhatapların dikkatini çeken özelliklerinden biri şairin tarih bilgisi olur. Mesela, o günlerde Şefik Esat, Yakub Kadri’ye Yahya Kemal’i tanıttuktan sonra “ikide birde: Bilmezsin, (...) ne geniş bir edebî kültürü, ne derin bir tarih bilgisi vardır ve konuşması ne kadar enteresandır”⁴⁰ demeden kendini alamaz. İşte bu tarih bilgisi, bildikleri üzerinde orijinal tespit ve yorumları, bir taraftan tarihî olaylar üzerine düşünürken diğer yandan dinleyenleri de düşündürmesi, kısaca kendine özgü tarih anlayışı ve bu anlayışla yoğrulmuş eserleri, şiirleri Yahya Kemal’i devri içinde farklı bir yere yerleştirir. Bu noktada Yahya Kemal’in tarih anlayışını biraz daha açarak bu anlayış çerçevesinde Türk tarihine bakışını ele alabiliriz.

3. Yahya Kemal’in Tarih Anlayışı ve Türk Tarihine Bakışı

Yahya Kemal, Paris’ten İstanbul’a döndüğü vakit (1912) dil ve edebiyat konusunda kafasında netleşmiş bir istikamet olduğunu söylemek oldukça güçtür. Bunu kısa da sürse Nev-Yunanîlik davasının peşinden gitmesinden anlamak mümkündür. Nev-Yunanîlik kısaca “Türk şiirini, Avrupa şiiri gibi eski Yunan ve Latin şiir kültürüne bağlama düşüncesi”⁴¹ olarak ifade edilebilir. Oysa, Yahya Kemal’in Avrupa’dan dönerken zihninde belli bir temele oturmuş bir Türkçülük ve tarih anlayışının varlığından bahsedilebilir. Zira, Yahya Kemal, İstanbul’a geldiği ilk günlerde Doktor Nâzım vasıtasıyla tanıştığı Ziya Gökalp’e “vatanımızın o zamanki siyasî hudutları içinde bir Türklüğe razı ol”duğunu, Türk tarihinin 1071 sonrası ile ilgilendiğini, “bin yıl evvelini kable’t-tarih” yani tarih öncesi olarak değerlendirdiğini, dolayısıyla Anadolu topraklarında bin yıldır teşekkül etmiş bir Türklük, yani “o vakitki tâbiri ile, bir Osmanlı Türklüğü arzu” ettiğini gayet net bir şekilde

³⁷ Nihat Sami Banarlı, “Yahya Kemal”, Aziz İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, İst., 1985, s. II-III.

³⁸ Ömer Özden, Estetik ve Tarih Felsefesi Açısından Yahya Kemal, Kültür Bakanlığı Yay., Ank., 2001, s. 130.

³⁹ Ömer Özden, a.g.e., s. 130.

⁴⁰ Yakub Kadri, Gençlik ve Edebiyat Hatıraları, Bilgi Yay., Ank., 1969, s. 142.

⁴¹ Nihat Sami Banarlı, “Yahya Kemal”, Aziz İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, İst., 1985, s.II.

dile getirmiştir. Tabii, Turan fikrine inanan Ziya Gökalp'e bu anlayış gayet "dar ve tatsız görün"ür.⁴²

"Yahya Kemal'e göre, Türklük, dünya coğrafyası üzerinde birçok vatanlar kurmuş fakat onun fethettiği ve vatan edindiği toprakların en azîzi, bizim 1071 Malazgird Zaferi'nden bu yana, Türk kanıyla İslâm îmânının birleşmesinden doğan kudretle aldığımız, alırken de her köşesini ecdad kanıyla değerlendirdiğimiz Anadolu ve Balkanlar Türkiyesi olmuştur. Milliyetimiz, bu son vatanın taşını toprağını Türkleştirerek, onu 900 yıl içinde tam bir Türk vatani haline koymuştur."⁴³

Anlaşılacağı üzere bu düşünce, şairin Avrupa'da benimsediği coğrafyaya bağlı tarih anlayışının bir tezahürüdür. O sebeple bilindiği gibi Ziya Gökalp ile Yahya Kemal'in Türkçülük ve tarih anlayışı birbirinden farklıdır. Bu noktada yine yaygın olarak bilinen bir anekdotu hatırlamamak mümkün değildir:

Bir gün Ziya Gökalp, şairin Osmanlı tarih ve kültürüne düşkünlüğünü ima ederek şu beyti söyler:

Harâbîsin harâbâtî değilsin
Gözün mazidedir âtî değilsin

Yahya Kemal ise bu eleştiriye şöyle karşılık verir:

Ne harâbî ne harâbâtîyim
Kökü mâzîde olan âtîyim⁴⁴

Burada "kökü mâzîde olan âtîyim" ifadesi, birçok araştırmacının dikkat çektiği üzere M. Şekip Tunç'un Bergson'dan naklettiği "maziye hıfz, istikbali istibsar", yani geçmişe bağlı olmakla birlikte geleceğe bakma, geleceği düşünme yönündeki düşüncesi ile örtüşen bir özelliğe sahiptir.⁴⁵

"Bilindiği gibi, Bergson felsefesinin merkezi duree fikridir. Duree, geçmişin devamlı gelişmesidir şeklinde tarif edilebilir. Devamlı olarak

⁴² Yahya Kemal, Siyasî ve Edebî Portreler, Baha Mat., İst., 1976, s.12; Beşir Ayvazoğlu, Yahya Kemal Eve Dönen Adam, Birlik Yay., Ank., 1985, s. 57.

⁴³ Nihat Sami Banarlı, Bir Dağdan Bir Dağa, Kubbealtı Neşriyatı, İst., 1984, s. 316.

⁴⁴ Beşir Ayvazoğlu, Yahya Kemal Eve Dönen Adam, Birlik Yay., Ank., 1985, s. 63; Yakub Kadri, Gençlik ve Edebiyat Hatıraları, Bilgi Yay., Ank., 1969, s. 150-151.

⁴⁵ Ömer Özden, Estetik ve Tarih Felsefesi Açısından Yahya Kemal, Kültür Bakanlığı Yay., Ank., 2001, s. 137-138.

birbiri üzerine yığılmak suretiyle büyüyen geçmiş, kendini otomatik bir şekilde muhafaza etmektedir.”⁴⁶

“Bergson’a göre geçmiş’i “hâl”de koruyan şuurdur.(...) Hafıza, geçmiş ile gelecek arasında bir köprü görevi de üstlenmiştir. Şuur (hafıza), geçmişi korumak yani hatırlamak, geleceği de görmeye vazifeli olduğundan, geçmişle ilgili hatıralarımız kaybolmaz ama bunların hepsi değil, yalnızca bir kısmı hatırlanabilir. (...) Yahya Kemal de ‘hakikatte mazi, hal ve istikbal yoktur, ortada bir imtidad (devamlılık) vardır’ sözleriyle Bergson’un söylediklerini adeta değişik bir tarzda ifade etmektedir. Yahya Kemal’e göre zaman denilen şey, aynı kalan, değişmeyen bir şey değildir”⁴⁷ Zamanda bir devamlılık söz konusudur.

“Yahya Kemal’in zamandaki devamlılık anlayışı, geçmiş denen zaman dilimi yaşanıp bitmiş gibi görünüyorsa da hafızamızda yaşamakta ve bugüne, şimdiye gelmekte, şimdi yaşadıklarımız ise üç beş dakika sonra mazi adını almakta, hiç bilmediğimiz üç beş dakika sonrasını da kısa bir süre sonra yaşayıp onu da maziye katmaktayız. İşte burada bir devamlılık, bir oluş, kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. [İşte] Yahya Kemal, bütün tarih anlayışını bu süreklilik ve devamlılık üzerine kurmuştur.”⁴⁸ Yahya Kemal, bu anlayışını bir kelime ile “imtidad” kavramında toplar ki onun lügatinde bu kavram “sürekli bir değişme içinde, hüviyetimizin muhafazası manasına gel”mektedir.⁴⁹

İmtidad düşüncesinde devamlılığın nasıl sağlanacağı, kısaca geçmişten günümüze nelerin ve bunların da nasıl aktarılacağı merak konusudur. Buna göre, “Yahya Kemal, bir devamlılık olarak kabul ettiği tarihin geçmişte kalan kısmındaki güzelliklerin ve iyiliklerin hatırlanabileceği ve sevilbileceği kanaatinde. Fatih’in İstanbul’u fethi, güzel ve hatırlanması hoş bir olay iken mimar başını dövdürerek öldürtmesi ise hoş olmayan ve hatırlanması istenmeyen bir olaydır. Öyleyse devamlılık geçmişin güzelliklerinin, hâle ve geleceğe aktarılmasıyla sağlanabilir. Bunun için Yahya Kemal, “imtidad (devamlılık) bir milletin hayatında var. Biz bu devamlılık içinde maziye değil ondaki güzelliklere tapıyoruz... Mazi yoktur, bir imtidad var. Devamlılığı koruyabilelim; kesilmeyelim; kesilirse biz olmayız”der.⁵⁰

⁴⁶ Beşir Ayvazoğlu, Yahya Kemal Eve Dönen Adam, Birlik Yay., Ank., 1985, s. 93.

⁴⁷ Ömer Özden, a.g.e., s. 137.

⁴⁸ Ömer Özden, a.g.e., s. 134.

⁴⁹ Beşir Ayvazoğlu, a.g.e., s. 93.

⁵⁰ Ömer Özden, a.g.e., s. 138-139.

Burada bir parantez açarak şunu belirtelim. Yahya Kemal, Avrupa'dan yurda döndüğünde aydınların dile, tarihe ve edebiyata dair tartışmaları bakımından manzara şöyledir: Bir tarafta dilde tasfiye ve sadeleşme konuşulmakta diğer yandan da eski şiirin değişmez vezni aruz yerine hecenin tercihi üzerinde durulmaktadır. Tarih anlayışı açısından Ziya Gökalp ve arkadaşları Türk tarihinin daha ziyade İslam öncesi dönemi ile ilgilenmektedir. Coğrafya yani vatan açısından ise ülke birer birer toprak parçası kaybettiği gibi geri kalan Anadolu'da bir arada yaşama gücü gittikçe zayıflamaya başlamıştır. Bu manzara aslında “dil”, “tarih” ve “coğrafya” bağlamında büyük bir bağlayıcıya, birleştiriciye ihtiyaç duyduğunu açıkça göstermektedir. İşte Yahya Kemal bu unsurların hepsinde de zihniyet olarak eskiyi yeniye bağlayan, Banarlı'nın ifadesiyle “büyük, bağlayıcı kudret” olacaktır.⁵¹

Yahya Kemal'in bu bağlayıcı özelliği ondaki tarih ve edebiyat anlayışının yaslandığı imtidat yani devamlılık düşüncesinden gelir. Ancak bu düşünce ile Yahya Kemal'in Türk tarihinin Malazgird Zaferi'nden öncesi ile pek ilgilenmemesi arasında bir çelişki var gibi görünmekte ve burada izaha muhtaç bir durum ortaya çıkmaktadır. Acaba “kökü mazide” olan Yahya Kemal, başlangıç noktası için neden Türklerin Anadolu'yu vatan haline getirmeye başlamasını esas almaktadır? Bu durum “devamlılık” anlayışına ters değil midir?

Yahya Kemal, sohbetlerinden birinde tarihimizi 1071 yani Türklerin Anadolu'daki ilk büyük fetih hamlesi olan Malazgird Zaferi'nden itibaren başlatmasının nedenini şöyle izah eder: “Milli teşekkülümüzün menbalarını aramayı merak ettiğim sırada evvela Anadolu'yu vatan diye benimsediğimiz ilk merhale dikkatimi celbetti. Ondan evvel hudutsuz surette, mutlak ve mübhem bir Turan hayali içinde yüzüyordum. Kendi milliyetimizi kendimizden başka Turanlı milletlerle karıştırmaktan bıktığım zaman gerçek bir tarihe gözlerimi açmak istedim. Müverrih Fustel de Coulanges'in bir tilmizinin bir cümlesi benim bu bahiste hidayet meşalem oluverdi. Bu müverrih Fransa'nın hakiki teşekkülünü tarif etmek için demiş ki: ‘Fransa toprağı bin senede Fransız milletini yarattı...’ Bu cümle üzerinde çok durdum. Demek ki bir milletin teşekkülünde en büyük rolü oynayan vatan toprağı imiş. Benimsenilen yeni bir vatan er geç yeni bir millet vücuda getirirmiş. Türklerin Anadolu'ya ilk geçiş ve orada yerleşmeleri 1071'de

⁵¹ Nihat Sami Banarlı, Yahya Kemal Yaşarken, İstanbul Fetih Cemiyeti Yay., 2.bsk., İst., 1983, s. 40.

olmuştu.”⁵² Bu izahtan açıkça anlaşılacağı gibi bazı kaynaklarda Camile Jullian’a⁵³ bazılarında ise Michelet’e atfedilen “bin sene de Fransa toprağı Fransız milletini yarattı’ cümlesinin tesiri ile, tarih, coğrafya ve millet arasında münasebet kuran Yahya Kemal 1071 tarihini başlangıç olarak kabul etmiştir”.⁵⁴

Yahya Kemal, coğrafyaya bağlı tarih anlayışının sevkiyle böyle bir başlangıcı benimsemekle Türk tarihinin bundan önceki dönemini tamamen yok saymaz. Zira, “Yahya Kemal, Türk tarihini başlıca iki bölüm dâhilinde düşünür. Bunlardan biri, başlangıçtan Malazgird’e kadar Türk târihi, ikincisi de Malazgird’den bu yana Türkiye Târîhi’dir. Büyük şaire göre bizim en mühim târihimiz bu ikincisidir. Çünkü bu tarih, eski Ortaasya topraklarından ayrı ve tamamıyla yeni vatanda, yeni bir tarih ve coğrafya kaderi içinde meydana gelmiştir. Yeni tarih, başta Türklük, İslam imanı ve vatan coğrafyası olmak üzere, Türkiye Türklüğünü meydana getiren daha nice unsur ve faktörlerin aziz bir sentezidir.”⁵⁵

Dolayısıyla, Yahya Kemal’in Türklerin daha ziyade Anadolu’daki macerası ile ilgilenmesinin temel sebebinin Fransa’da benimsediğı tarih anlayışı ve bu anlayış doğrultusunda Türk tarihine bakışı olduğu söylenebilir. Aksi halde Nihat Sami Banarlı’nın ifade ettiği gibi “Yahya Kemal’i Malazgirt’ten önceki Türk tarihini mühimsememiş sanmak doğru değildir”; çünkü, “Yahya Kemal’in düşüncesinde Malazgirt’ten önceki Türk tarihi tâ Oğuz Karahan’a uzayan mazisi içinde büyük ve şerefli bir tarihtir.” Banarlı, bu tespitine Yahya Kemal’in İleri gazetesindeki bir yazısında Türk hükümdarlarını zikrederken “tâ Oğuz Karahan’a kadar” gitmesinin dışında ikisi arasında geçen bir konuşmayı delil gösterir. Banarlı, bir gün “Kendi Gök Kubbemiz adlı şiir kitabı sebebiyle “Sizin şiir kitabınızın adı, Oğuz Han’ın Türk halkına kitabesindeki ruhla birleşiyor” deyince Yahya Kemal, “Demek ben şiirde Oğuz Han’ın devlet kuruluşundaki millî üslûba varmışım” der.⁵⁶

Diğer yandan, Yahya Kemal’i Türklerin Anadolu’daki tarihi ile diğer bir ifadeyle Selçuklu ve Osmanlı tarihiyle ilgilenmeye iten bir başka sebep

⁵² S.Sami Uysal, *İşte Gerçek Yahya Kemal-Yahya Kemal’le Sohbetler*, İst., 1972, s.144’ten nakleden Ahmet Akşit, *Yahya Kemal’in Tarihçiliğı*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Kayseri, 1991, s. 25.

⁵³ Nihat Sami Banarlı, “Yahya Kemal’in Tarih Düşünceleri”, *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl:1, C.2, Sayı: 11, 1 Aralık 1965, s. 8.

⁵⁴ Ahmet Akşit, a.g.t., s. 25.

⁵⁵ Nihat Sami Banarlı, *Bir Dağdan Bir Dağa*, Kubbealtı Neşriyatı, İst., 1984, s. 195.

⁵⁶ Nihat Sami Banarlı, “Yahya Kemal’in Tarih Düşünceleri”, *Hayat Tarih Mecmuası*, Yıl:1, C.2, Sayı: 11, 1 Aralık 1965, s. 8.

ondaki yine Avrupa’da benimsediği tarih anlayışının bir parçası olarak beliren “vesika” hassasiyeti olsa gerektir. Yahya Kemal’in anlattığına göre, Fransız tarihçi Fustel de Coulanges “tilmizlerinden biri karşısına gelip de en kuvvetli tahminleri serd ederek, Fransa’nın eski hadiselerinden birine dair bir hüküm vermek temayülünü gösterince (...) hemen ellerini kulaklarına kaparmış, ‘bir kâğıt parçası var mı? Başka söz dinleyemem’ dermiş.”⁵⁷

İşte bu hassasiyeti benimsemiş gözükken “Yahya Kemal için tarih bir sağlam vesikalar ihtisasıdır”.⁵⁸ Oysa, “Yahya Kemal, Ortaasya’daki Türk tarihinin Türkiye Tarihi ölçüsünde bir aydınlıkla bilinmediği inancındadır. Bu mevzuun vesikaları, henüz ve hâlâ yeter derecede zengin ve aydınlık değildir.”⁵⁹

Görüldüğü gibi, Yahya Kemal’in tarih anlayışındaki ve Türk tarihine bakışındaki metodu büyük ölçüde Fransa’da aldığı tarih eğitimi belirler. Bu çerçevede şair, Türk tarihini coğrafyaya bağlı bir anlayış içinde ele alır ve Türk tarihinin daha çok 1071 sonrası ile ilgilenir. Buna göre, Anadolu Türklüğü asıl tarih ortasında yani Malazgird Zafer’inden itibaren Anadolu’da yaklaşık bin yıllık bir zaman içinde Türklük, İslam imanı, uğrunda şehitler verilen vatan toprağı ve daha pek çok unsurun kaynaşması ile oluşmuştur. Anadolu’daki bu yeni tekevvünün en güzel somut ifadesi İstanbul’dur. Hatta, Yahya Kemal’e göre “İstanbul, bütün Türk tarihinin, Türk coğrafyasının bir terkibi, hülasası, tecellisi olmuştur”.⁶⁰

Yahya Kemal’in tarih anlayışı, elbette sadece yukarıda bahsedilen ve daha çok Fransa’daki tarihçilerin tesiri doğrultusunda şekillendiği görülen düşüncelerden ibaret değildir. Zira, yer yer söz konusu düşüncelerden de beslenmekle beraber Yahya Kemal’in kendine özgü bir tarih metodolojisinden söz edilebilir. Bu bağlamda; “tarihte ferdin rolü”ne önem veren Yahya Kemal, tarihteki bazı olayları “kaza ve kader” anlayışına bağlı olarak izah eder. Michelet’in “Tarih kazâ ve kaderden ibarettir” sözü, hiçbir memlekette bizde olduğu kadar bâriz değildir”⁶¹ diyen Yahya Kemal bu hususta Türk tarihinden birçok örnek verir ki bunlardan biri olan Viyana Seferi için şunları söyler:

⁵⁷ Nihat Sami Banarlı, a.g.m., s. 9.

⁵⁸ Nihat Sami Banarlı, a.g. m., s. 8.

⁵⁹ Nihat Sami Banarlı, a.g. m., s. 8.

⁶⁰ Nihat Sami Banarlı, Bir Dağdan Bir Dağa, Kubbealtı Neşriyatı, İst., 1984, s. 317.

⁶¹ Yahya Kemal, Tarih Musahabeleri, Batur Mat., İst., 1975, s. 8.

“1683 Viyana Seferi sırf bir müstakil sadrazamın şahsî hırsı yüzünden açıldı. Bu harbi açmamamız için Avusturya, Osmanlı padişahının âdeta ayaklarına kapandı; yine olacak oldu.”⁶²

Ayrıca, “tarihte hesapta olmayan hadise”ler, “ihtimal”ler, “tarih/tabiat kanunları”, “tarihin tekerrür etmesi”, “tarih felsefesi”, “tarihin dönüm noktaları”, “hadiseler”in bir “silsile” halinde meydana gelmesi, “tarihin tashih edile”meyeceği, zamanı “mazi-hal ve istikbal” şeklinde taksim etmenin itibari oluşu, tarihî konularla ilgili “mübhem ve yanlış iddialar karşısında kesin hüküm vermemek”, “farklı bakış açıları”na ait düşüncelere dikkat etmek, “tarihî bir eser karşısında hal ile mazi arasında köprü kurmak”, “vesilelerle sebepleri karşılaştırmak”, “hüküm verirken adil olmak”, “halet-i ruhiyeye dikkat etmek”, “hadiselerin ledünniyatının bilinmesi için hadisenin az çok içinde olmak”, “hadiseleri şartları içerisinde” ve “tahlili olarak” ele alıp değerlendirmek”, “objektiflik”, yararlanılacak “kaynak ve tedkik eserleri”ni “tenkid” süzgecinden geçirmek gibi konularda Yahya Kemal’in dikkate değer düşünceleri bulunmaktadır.⁶³

Bir örnek vermek gerekirse, Yahya Kemal’in tarihî tetkiklerinde sadece sebepleri değil sebeplerin de sebebi yani asıl sebebi bulmaya ve anlamaya çalıştığı görülür. Bir hikâye kurgusu içinde Sultan Abdülaziz’e Dâir Bir Musâhabe başlıklı eserinde sözünü emanet ettiği Kadri Bey aracılığıyla Sultan Abdülaziz’in hal’ini anlatan Yahya Kemal, bu olayın sebeplerini araştırmakla kalmaz, asıl sebebe ulaşmaya çalışır. Kadri Bey’e göre Abdülaziz’in hal’inin görünür sebebi Serasker Hüseyin Avni Paşa ile Midhat Paşa’nın padişaha karşı “şahsî garazları veya her ikisinin de “maliye ve idârenin bozukluğu”na mani olmak yönündeki vatanperverâne kanaat”leridir. “Bir de sebeplerin sebebini araştıralım. Derinden derine düşünürsek bunu buluruz” diyen Kadri Bey, “Sultan Abdülaziz’in iyi bir insan olmakla berâber, havaî meşrebde, hercâî, ikide birde sadrazam değiştiren bir hükümdar olması’nı hallin asıl sebebi” olarak değerlendirir. İki paşanın Padişah aleyhtarlığını Sultan Abdülaziz’in güvenilmez, hercâî, havâî bir Padişah olduğuna kanaat getirmeleri”ne bağlayan Kadri Bey, “İşte sebeplerin sebebi budur; asıl sebep budur. Demek ki Abdülaziz’in hal’ine kendi yaratılışı sebep olmuştur” sonucuna varır.⁶⁴ Bu sonuç elbette tartışmaya açıktır. Bununla beraber bu örnek göstermektedir ki, Yahya Kemal tarihî meselelerin izahında olayların sebepleri arasında ilişki kurmak, ince tahlillerle sebeplerin sebeplerine kadar inerek bir sonuca varmak

⁶² Yahya Kemal, a.g.e., s. 5.

⁶³ Ahmet Akşit, Yahya Kemal’in Tarihçiliği, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Kayseri, 1991, s. 27-45.

⁶⁴ Yahya Kemal, Siyasî Hikâyeler, İstanbul Fetih Cemiyeti, Yay. 3.bsk. İst. 1995, s. 87-89.

eğilimindedir. Bu onun tarihi olayları vesika hassasiyetinin yanında derin bir tefekkür süzgecinden geçirerek ele aldığını göstermektedir. Aslında “Yahya Kemal, bir tarih âlimi olmaktan ziyâde, bir tarih mütefekkiridir.”⁶⁵ Çünkü, “O; tarihi, şuurda ve hafızada tutulan ve geçmişin şimdide hatırlanıp yaşandığı ve geleceğe bir miras gibi aktarıldığı bir devamlılık olarak değerlendiren, hissedip, sezerek yaşadıklarını da şiirlerine yazılarına aktaran bir tarih düşünürüdür.”⁶⁶

Yahya Kemal’in tarih karşısındaki tavrını tarihçiden ayıran unsurlardan biri de tarihî olaylar karşısında ayıklayıcı bir tavır içinde olmasıdır. Zira bu özellik edebiyat ve tarih bağlamında edebiyatçının tarihe yaklaşımı ile tarihçinin yaklaşım farkını da ortaya koymaktadır. Tarihçi bir tarihî olayın iyi kötü ayırt etmeksizin bütün yönlerine bakmak durumundadır. Oysa Yahya Kemal, bir ayıklamaya giderek daha çok tarihin güzel bulduğu yönleri ile ilgilenmeyi, mazideki güzellikleri bugüne ve sanatına taşımayı tercih edecektir. Hâlbuki tarihçinin böyle bir tercih hakkı yoktur. Sanatkâr ise tarihî olaylar karşısında ayıklama ve oluşturduğu tarihî-kurmaca metinde tasarruf hakkını kendinde bulur. Çünkü onun yazdığı bir tarih kitabı değil tarihî hikâye, roman, tiyatro veya şiirdir. Kısaca bir sanat eseridir. Dolayısıyla Yahya Kemal’in tarihle ilgili yazılarını tarihî olayların sanatkârane bir anlatımı ve yorumu olarak, tarihle ilgili manzumelerini de tarihî-destanî şiirleri olarak kabul etmek gerekir.

4. Yahya Kemal’in Şiirlerinde Türk Tarihi

Yahya Kemal’in tarihî şiir denemelerine başlaması ile tarih üzerinde düşünmeye başlaması arasında tarihî bir paralellik vardır. Zira, hatıralarında belirttiği üzere Yahya Kemal 1906 Temmuzunda Londra’ya gider. İşte o günlerde “bir Türk destanı yazmaya” girişir ve birkaç mısra yazar.⁶⁷ Buna göre Fransa’ya gidişinden üç yıl sonra tarihe olan ilgisinin bir tarih şuuruna dönüşmeye başlamasına paralel olarak tarih de şiirlerinde yer edinmeye başlamıştır denilebilir. Tarih ve şiir bağlamındaki bu paralellik onun tarih anlayışı ile tarihi şiirlerine malzeme yapışı arasında da karşımıza çıkacaktır. Çünkü Yahya Kemal, nasıl ki ağırlıklı olarak Türk tarihinin belli bir dönemi üzerinde, Türklüğün Anadolu’daki oluşumu üzerinde durmuş ise aşağıda görüleceği üzere tarihî şiirlerine de bu dönem damgasını vuracaktır. Ayrıca,

⁶⁵ Nihat Sami Banarlı, “Yahya Kemal’in Tarih Düşünceleri”, Hayat Tarih Mecmuası, Yıl:1, C.2, Sayı: 11, 1 Aralık 1965, s. 6.

⁶⁶ Ömer Özden, a.g.e., s. 141.

⁶⁷ Yahya Kemal, Çocukluğum Gençliğim, Siyasî ve Edebî Hatıralarım, Baha Mat., İst., 1973, s. 103.

tarihin şiirlerde ele alınıp işlenişindeki zihniyette de yine Yahya Kemal'in "imtidad" düşüncesi hissedilmektedir.

Yahya Kemal'in Tarih Musâhabeleri'ndeki ilk yazısının ilk cümlesi şöyle başlar: "Bir milliyetçi, tarih'e değil, milliyetinin tarihine meftundur."⁶⁸ O sebeple Yahya Kemal'in şiirlerinde "tarih"e bakacak olursak; onun şiirlerinde daha ziyade milli tarihimizin işlendiğini hatta bu tarih içinde de bir ayıklama ve tercih yapıldığını görürüz ki bütün bunlar şairin yukarıda bahsedilen tarih anlayışı ve Türk tarihine bakışı ile doğrudan ilgilidir. Aslında genel olarak bakıldığında Yahya Kemal'in tarihte Türklüğü ararken hep bir "timsal"ın peşinde olduğu görülmektedir. Bu timsal Türk tarihinin bütünü içinde Osmanlı tarihidir. Osmanlı tarihinin içinde ise İstanbul'un fethidir. Hükümdarlardan Yavuz Sultan Selim, "Türklüğün timsali"dir. Temsilin mimarideki adı Süleymaniye iken musikîde İtrî'dir. Dolayısıyla Yahya Kemal Türk tarihine bakarken hep bir terkinin, hülasanın ve tecellinin, sonuç olarak "timsal"ın üzerinde durmaya çalışır. Çünkü bu timsal bizi biz yapan "kollektif öz"ün tecellisidir.

Tarih anlayışı doğrultusunda Yahya Kemal'in dikkatlerinin, Türk tarihinin daha ziyade 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonraki dönemine yönelik olduğunu daha önce söylemiştik. İşte Türk tarihinin onun şiirlerindeki akisleri incelendiğinde bu anlayışla örtüştüğü görülür. Bu çerçevede Yahya Kemal'in şiirlerinde Türklerin Anadolu'ya gelmeden önceki Orta Asya macerasına ilişkin pek bir şey yoktur. Şiirler konusunu kısmen Selçuklu tarihinden ağırlıklı olarak Osmanlı tarihi ve yine kısmen de Birinci Dünya Savaşı ve Millî Mücadele'den alır. Dolayısıyla, kronolojik olarak Yahya Kemal'in şiirlerinde Türk tarihi bu üç dönem bağlamında ele alınabilir: Selçuklu tarihi, Osmanlı tarihi ve Millî Mücadele.

Selçuklu dönemi ile doğrudan ilgili müstakil tek şiir "Alp Arslan'ın Rûhuna Gazel" adını taşır. Şiirde "cedd-i ekber" olarak selamlanan Alparslan'ın Malazgirt Zaferi ve ardından Türklerin büyük bir hızla Anadolu'yu fethi anlatılır. Şair bunu şöyle ifade eder:

İklîm-i Rûm'u tuttu cihangîr savleti
Târîh o işde gördü nedir şîr savleti

Titretti arş ü ferşi Malazgird önündeki
Cûş ü hurûş-ı rahş ile şemşîr savleti

⁶⁸ Yahya Kemal, Tarih Musahabeleri, Batur Mat., İst., 1975, s. 1.

On yılda vardı sâhil-i Kostantiniye'ye
Yer yer vatan diyârını teshîr savleti⁶⁹

Ömer Faruk Akün'ün yerinde tespiti ile bu şiirin dışında “Yahya Kemal'in mısralarında Anadolu'da Türklüğün Osmanlı çağı öncesinden müşahhas levhalar bulmak mümkün olmuyor.”⁷⁰

“Osmanlı tarihi karşısında Yahya Kemal'in şiirleri”ne bakıldığında ise şairin İstanbul'un fethinden öncesine şiirinin kapılarını pek açmadığı görülmektedir. Zira, “Fetih öncesi, İstanbul'un şairine âdeti primitiv bir çağ gibi görünmüşçesine, onun şiirini kendisine cezp edememiştir. Tarihimize İstanbul'un girişi devresi iledir ki onun mısraları Osmanlı asırları içindeki kanatlanışına başlar.”⁷¹

Yahya Kemal'in şiirlerinden “İstanbul'u Fetheden Yeniçeri'ye Gazel” ile “Gedik Ahmed Paşa'ya Gazel” doğrudan fetihle ilgili olup “İstanbul'un Fethini Gören Üsküdar”, “Ok”, ve “Mihriyar” manzumeleri de bu çerçevede zikredilebilir. Bu noktada dikkat çekici bir husus, söz konusu şiirlerin hepsinde de Fâtih'in isminin bizzat yer almamasıdır.⁷² Bununla beraber Tanpınar'dan öğrendiğimize göre Yahya Kemal aslında bir Fetih manzumesi yazmaya başlamış ancak maalesef bitirememiştir.⁷³

Fâtih döneminden Fâtih'in ismini bizatihî zikretmeksizin bahseden Yahya Kemal, Yavuz Sultan Selim için ise hem başlı başına Selimnâme'yi⁷⁴ kaleme alacak hem de şiirine onun adını verecektir. Bilindiği gibi Selimnâme terkihi-i bend nazım şekli ile yazılmış bir şiir olup, eserde Yavuz Selim'in 1514-1517 arası fütuhâtı destanlaştırılmıştır. Öyle ki, şair bununla da kalmaz ilk ve tek olarak söz konusu şiirin sonunda bir Osmanlı padişahına, yani Yavuz Sultan Selim'e mersiye söyler. Bizce, Yavuz Sultan Selim'in Yahya Kemal'in dünyasındaki özel yerinin iki nedeni vardır: Birincisi Yahya Kemal'in şu sözlerinde olduğu gibi Yavuz Selim'i “Türklüğün timsali” olarak telakki etmesidir.

⁶⁹ Yahya Kemal, Eski Şiirin Rüzgarıyla, Yapı Kredi Yay., 2.bsk., İst., 2004, s. 30.

⁷⁰ Ömer Faruk Akün, “Osmanlı Tarihi Karşısında Yahya Kemal'in Şiiri”, Kubbealtı Akademi Mecmuası, Yıl:5, Sayı:2, Nisan 1976, s. 15.

⁷¹ Ömer Faruk Akün, a.g.m., s. 16-17.

⁷² Ömer Faruk Akün, a.g.m., s. 17.

⁷³ Ahmet Hamdi Tanpınar, Yahya Kemal, Dergah Yay., İst., 1962, s. 21.

⁷⁴ Yahya Kemal, Eski Şiirin Rüzgarıyla, YKY Yay., 2.bsk., İst., 2004, s. 7-15.

“Selim Türklüğün timsalidir. Bu tahsis Selim’in büyük babası Fâtiḥ’i ve sırasıyla birbirinden daha yüksek tepelere giden, tâ Oğuz Karahan’a kadar bütün Türk padişahlarını bir an soldurmaz. Çünkü her milletin etten ve ruhtan çehresini –bilhassa temsil eden bir hükümdarı vardır.”⁷⁵

İkincisi de Namık Kemal’den beri Jöntürklerin Yavuz’a verdiği önemdir ki bu ikinci yorumda ilham kaynağım M. Kayahan Özgül hocamın bir sekmesidir.⁷⁶

“Yahya Kemal’in şiirinde Kanuni Sultan Süleyman devrine gelince, Fatih Sultan Mehmed’de olduğu gibi burada da şaşkırtıcı bir durumla karşı karşıya kalırız. Mohaç zaferi ile, Akıncılar ile, İstanbul’un bir tepesinde Süleymaniye Camii’nin yaratılış menkabesi ile devri bulunduğu halde, muhteşem Süleyman Han’ın adı Yahya Kemal’in şiirinde geçmez.”⁷⁷

Kronolojik olarak beri geldiğimizde “Selim-i Saniye Gazel –Sene 982” şiiri ile II. Selim’in ismini zikrederek ona bir gazel yazan Yahya Kemal şiirde olaylardan ziyade devrin çehresini “hazları ve eserleri” ile anlatır. Daha sonra “Gazi Selim Giray – Sene 1100” adlı şiir ile “Üsküp önlerine gelen düşmanı Kırım Hanı Selim Giray’ın Kaçanık’te yaman bir bozguna uğratarak Rumeli’de İmparatorluğu büyük bir tehlikeden kurtarışı”⁷⁸ hatırlayacak olan Yahya Kemal, bu dönem üzerinde çok fazla durmadan Lale Devri’ne gelir. Ancak arada XVII. asırdan bir sima olarak İtrî⁷⁹ müstakil bir şiirde kendine yer bulur.

Yahya Kemal’in şiirlerinde Lale Devri’nin özel bir yeri olduğu söylenebilir. Zira beş adet (Bir Sâki, Mükerrer Gazel, Mâhurdan Gazel, Şerefâbâd, Sene 1140) şiir ilhamını bu devirden almıştır. Bilindiği gibi Lale Devri adlandırması da zaten Yahya Kemal’e atfedilir.

Şiirlerinde kronolojik açıdan Lale Devri’nden sonra Osmanlı tarihinden pek bahsetmeyen Yahya Kemal’in aslında tek başına bir konu olarak şiirine taşıdığı altı yüz yıllık Osmanlı tarihine ilişkin olaylar oldukça azdır. Bunlar; “İstanbul’un Fethi, Otranto Seferi, Çaldıran, Mercidabık, Ridaniye, Mohaç,

⁷⁵ “İki Fıkra”, İleri, Nu.1423, 18 Kânunisanî 1338/1922’den nakleden Ömer Faruk Akün, “Osmanlı Tarihi Karşısında Yahya Kemal’in Şiiri”, Kubbealtı Akademi Mecmuası, Yıl:5, Sayı:2, Nisan 1976, s. 33.

⁷⁶ M. Kayahan Özgül, Seke Seke Ben Geldim Sekmeler I, Hece Yay., Ank., 2008, s. 128-129.

⁷⁷ Ömer Faruk Akün, “Osmanlı Tarihi Karşısında Yahya Kemal’in Şiiri”, Kubbealtı Akademi Mecmuası, Yıl: 5, Sayı:2, Nisan 1976, s. 19.

⁷⁸ Ömer Faruk Akün, a.g.m., s. 20.

⁷⁹ Yahya Kemal, Kendi Gök Kubbemiz, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., İst., 1992, s. 11-13.

Üsküp'ün fethi, Niğbolu Seferi ve Kıbrıs'ın fethi"dir.⁸⁰ Olaylar az olduğu gibi bütün bir Osmanlı tarihinden Yahya Kemal'in şiirlerinde bizzat ismi ile kendisinden söz ettiren toplam dört padişah vardır ki adları: Yavuz Sultan Selim, II. Selim, Yıldırım Bayezid ve III. Ahmed.⁸¹

Bu tablo ve buraya kadar anlatılanlar göstermektedir ki "Osmanlı tarihi, Yahya Kemal'in şiirlerinde hükümdarlar etrafında dönen bir mevzu değildir. Bu şiirde Osmanlı tarihinin zaferleri, askerî ve medeni menkabeleri, devrinde meydana geldikleri, devrine ait oldukları hükümdarlara atfedilemeden, onların dışında, kolektif bir öze icra olunarak işlenmiştir."⁸²Bu kolektif öz, öylesine önemlidir ki İstanbul'un fethi gibi büyük bir hadisenin bahsinde Fatih'in adı gizlenir ve "İstanbul'u Fetheden (bir) Yeniçeri" olur, Süleymaniye gibi muhteşem "zafer mabedinin mimarı" ise Mimar Sinan değil sadece "bir nefer" olarak zikredilir. "O asker" artık "ne Süleymandır", "ne de mimarı Sinan"/Tâ Malazgird önünde yürüyen sarp insan"dır.⁸³

Netice itibarıyla, "Yahya Kemal'in şiir sanatında târih, Malazgird'den süratle geldiği, Osmanlı asırları içinde Türklüğün araniş ve değerlendirilmesidir."⁸⁴

Yahya Kemal'in Türk tarihi ile ilgili şiirleri çerçevesinde son olarak hem Osmanlı tarihinin son yılları hem de Millî Mücadele dönemi ile ilgili olanlardan da kısaca söz etmek gerekir. Zira Yahya Kemal, Millî Mücadele ile ilgili birçok makale yazdığı gibi az da olsa o devrin duygu ve düşüncesine tercüman olan bazı şiirler kaleme almıştır. Bunlara örnek olarak; "Tahmis-i Gazel-i Hümayun", "1918", "16 Mart 1920", "26 Ağustos 1922" adlı şiirleri gösterebiliriz. Ancak bu şiirleri Yahya Kemal'in tarihle ilgili diğer şiirlerinden biraz farklı mütalaa etmek gerekir; çünkü bu şiirler, tarihî hadiselerle ilgili olmakla beraber tarihî şiir olmaktan çok "harp edebiyatı" vadisine dâhil edilebilir.

Mesela, "Tahmis-i Gazel-i Hümayun", Sultan Reşad'ın Çanakkale Gazeli'ne yapılmış bir tahmistir. 1918 adlı şiir Birinci Dünya Harbi'nden yenik çıkan ve "vatanda düşmanı seyretmek ıztırabıyla", yaşayan bir milletimizin halini anlatır. Şair aynı şiirde;

⁸⁰ Ahmet Akşit, Yahya Kemal'in Tarihçiliği, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Kayseri, 1991, s.84.

⁸¹ Ömer Faruk Akün, a.g.m., s. 24.

⁸² Ömer Faruk Akün, a.g.m., s. 31.

⁸³ Ömer Faruk Akün, a.g.m., s. 29.

⁸⁴ Ömer Faruk Akün, a.g.m., s. 31.

“Fakat bu çok sürmez, mutlaka şafak sökecek
Ateş ve kanla siler, bir gün ordumuz lekeyi,
Bu, insan oğluna bir şeyn olan, Mütareke’yi⁸⁵

diyerek mütareke günlerinde “korkulu bir rüya içinde” yaşayan Türk milletine moral verir. “16 Mart 1920”de de o yılların sıkıntısını aksettiren şair, “26 Ağustos 1922” başlıklı şiirinde Kurtuluş Savaşı’nı yapan ordumuzun ardından şöyle dua eder:

Şu kopan fırtına Türk ordusudur yâ Rabbî
Senin uğruna ölen ordu budur yâ Rabbî
Tâ ki yükselsin ezanlarla müeyyed nâmın
Gâlib et çünkü bu son ordusudur İslâm’ın⁸⁶

Sonuç

Yahya Kemal’e göre, “...tarih bir mevhûmedir. Bu mevhûmeyi bâzı insanlar hayallerinde mücessem görürler; ondan bazen nefret ederler, bazen da hayranlıkla bahsederler. O mücessem gördükleri şey ise, geçmiş saatlerin, günlerin, haftaların, yılların yığıntısından başka bir şey değildir.”⁸⁷ Bu yığıntının “içinde güzellikler de vardı(r), çirkinlikler de.”⁸⁸ Biz nasıl ki içinde bulunduğumuz anda olan bitenin bazılarını sever bazılarını sevmez isek aynı şekilde tarihî olayların içinde de seveceğimiz veya hoşumuza gitmeyen şeyler olacaktır. Dolayısıyla “tarih yekpâre görülecek, topyekun sevillecek, yahut da nefret edilecek bir şey değildir; bilakis tetkik ve muhakeme edilecek bir manzara”dır.⁸⁹ Bu noktada tarihçilerin geçmişi aksettirme hususundaki tavrı önemlidir. Zira onlar geçmişi “iyi aksettirirlerse, iyi tarafları iyi, kötü tarafları da kötü görünür.”⁹⁰

İşte bu düşüncelere sahip olan Yahya Kemal genel anlamda tarih, özeldede Türk tarihini tetkik etmeye ve bir muhakeme süzgecinden geçirerek anlamaya çalışmıştır. Neticede kendisinde oluşan kanaatleri, tarihle ilgili görüşlerini yazdığı yazılar, verdiği konferanslarla dile getirmiş;

⁸⁵ Yahya Kemal, “1918”, Kendi Gök Kubbeimiz”, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., İst., 1992, s.74.

⁸⁶ Yahya Kemal, Eski Şiirin Rüzgarıyla, Yapı Kredi Yay., 2.bsk., İst., 2004, s. 86.

⁸⁷ Yahya Kemal, Tarih Musahabeleri, Batur Mat., İst., 1975, s. 1.

⁸⁸ Yahya Kemal, a.g.e., s. 2.

⁸⁹ Yahya Kemal, a.g.e., s. 2.

⁹⁰ Yahya Kemal, a.g.e., s. 2.

bazen de dost meclisinde etrafındakilerle paylaşmıştır. Yahya Kemal'in anlamaya çalıştığı temel mesele 1071'den sonra Anadolu'da" Türkiye Türklüğünün meydana gelişi"⁹¹ meselesidir. Yahya Kemal için bu konunun çözülmesi gerek bir problem haline gelişi şairin 1903-1912 arası Fransa'da bulunduğu döneme rastlar. Ancak şairin genel anlamda Türk tarihine ilgisinin kökleri tâ çocukluk yıllarına kadar uzanır.

Kanaatimizce, Yahya Kemal'in çocukluğunun Üsküp gibi tarihî millî çehresi olan bir şehirde geçmesi, çocukluğunda lalasından dinlediği tarihî hikâye ve türküler, tanıştığı insanlar vasıtasıyla yakın tarihi öğrenmesi onda ileride artarak devam edecek olan tarihe olan ilginin hazırlık safhasını ya da bilinçaltını oluşturduğu söylenebilir. Bu ilgi, sonra Avrupa'da birkaç tazyikin neticesinde gün yüzüne çıkacak ve daha da belirginleşecek; tarihe olan merak, bir tarih sevgisine oradan da tarih şuuruna doğru yürüyecektir. Bu süreçte Fransa'da kendisinden ders aldığı tarihçilerin önemli bir payının olduğu anlaşılmaktadır. Zira, Fransız tarihçilerin tarih ortasında bin yılda Fransa'nın olduğu yönündeki düşünceleri Yahya Kemal'i kendi tarihimiz üzerinde düşünmeye sevk etmiş; buna ilave olarak Albert Sorel'in tarihte Türklüğün keşfedilmeyi beklediği yönündeki çarpıcı cümlesi şairin Türk tarihine olan ilgisini daha da artırmış ve onu şuurlu bir tarih yolculuğuna çıkarmıştır.

Bu yolculukta Yahya Kemal'in kafasındaki temel mesele tarih ortasında yani 1071 sonraki Anadolu'da Türklüğün nasıl oluştuğudur. Yahya Kemal bu oluşumu anlamaya çalışırken rehberi bir taraftan tarih bilgisi bir taraftan da Bergson izleri taşıyan imtidad yani devamlılık düşüncesi olur. Tarih bir zaman içinde cereyan eder. Zamanda da gerçekte mazi, hal ve istikbal yoktur; bir devamlılık imtidad vardır. O halde zaman nasıl ki kesintisiz devam ediyorsa zamanın içinde cereyan eden tarihte de bir imtidad yani devamlılık vardır.⁹² Bu sebeple Yahya Kemal, "imtidad (devamlılık) bir milletin hayatında var. Biz bu devamlılık içinde maziye değil ondaki güzelliğe tapıyoruz... Mazi yoktur, bir imtidad var. Devamlılığı koruyabilelim; kesilmeyelim; kesilirsek biz olmayız" der.⁹³

Türk tarihinin Yahya Kemal'in nesirlerindeki veya şiirlerindeki görüntüsünü yukarıdaki düşünceleri yönlendirir. Bu çerçevede Yahya Kemal, Türk tarihinin daha ziyade Osmanlı dönemi ve sonrası ile ilgilenir. Buna paralel olarak şair, tarihî şiirlerinde ilhamını daha çok Osmanlı

⁹¹ Nihat Sami Banarlı, "Yahya Kemal'in Tarih Düşünceleri", Hayat Tarih Mecmuası, Yıl:1, C.2, Sayı: 11, 1 Aralık 1965, s. 8.

⁹² Ömer Özden, a.g.e., s. 132-138.

⁹³ Ömer Özden, a.g.e., s. 139.

asırlarından alır. Ancak burada Yahya Kemal, Osmanlı devrinin tek tek hükümdarları veya olayları ile ilgilenmekten çok “timsal”ın ve kolektivitinin peşindedir. Öte yandan, Eğil Dağlar Eğil yazarı Birinci Dünya Savaşı ve özellikle de Millî Mücadele döneminde yaşananlara ilgisiz kalmamış; ancak bu döneme dair duygu ve düşüncelerini şiirden çok mensur eserler halinde kaleme almıştır.

KAYNAKÇA

AKŞİT, Ahmet, Yahya Kemal’in Tarihçiliği, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Kayseri, 1991.

AKÜN, Ömer Faruk, “Osmanlı Tarihi Karşısında Yahya Kemal’in Şiiri”, Kubbealtı Akademi Mecmuası, Yıl:5, Sayı:2, Nisan 1976.

AYVAZOĞLU, Beşir, Yahya Kemal Eve Dönen Adam, Birlik Yay., Ank., 1985.

BANARLI, Nihat Sami, Yahya Kemal’in Hatırları, İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü Yay., İst., 1960.

BANARLI, Nihat Sami Banarlı, “Yahya Kemal’in Tarih Düşünceleri”, Hayat Tarih Mecmuası, Yıl:1, C.2, Sayı: 11, 1 Aralık 1965.

BANARLI, Nihat Sami, Yahya Kemal Yaşarken, İstanbul Fetih Cemiyeti Yay., 2.bsk., İst., 1983.

BANARLI, Nihat Sami, Bir Dağdan Bir Dağa, Kubbealtı Neşriyatı, İst., 1984.

BANARLI, Nihat Sami, “Yahya Kemal”, Aziz İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, İst., 1985.

BEYATLI, Yahya Kemal, Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve Edebî Hatıralarım, Baha Mat., İst., 1973.

BEYATLI, Yahya Kemal, Tarih Musahabeleri, Batur Mat., İst., 1975.

BEYATLI, Yahya Kemal, Siyasî ve Edebî Portreler, Baha Mat., İst., 1976.

BEYATLI, Yahya Kemal, Kendi Gök Kubbemiz, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., İst., 1992.

BEYATLI, Yahya Kemal, Siyasî Hikâyeler, İstanbul Fetih Cemiyeti, Yay. 3.bsk. İst. 1995.

BEYATLI, Yahya Kemal, Eski Şiirin Rüzgarıyla, Yapı Kredi Yay., 2.bsk., İst., 2004.

KARAOŞMANOĞLU, Yakub Kadri, Gençlik ve Edebiyat Hatıraları, Bilgi Yay., Ank., 1969.

KOCAHANOĞLU, Osman Selim, “Ölümünün Onsekizinci Yıldönümünde Yahya Kemal’de Tarih Rüzgârı”, Toker, Yıl:1, Sayı: 2, 8.11.1976.

ÖZDEN, Ömer, Estetik ve Tarih Felsefesi Açısından Yahya Kemal, Kültür Bakanlığı Yay., Ank., 2001.

ÖZGÜL, M. Kayahan Özgül, Seke Seke Ben Geldim Sekmeler I, Hece Yay., Ank., 2008.

TAMTÜRK, Nejat, Açıklamalı Yahya Kemal Antolojisi, İnkılap ve Aka Kitabevleri, İst., 1972.

TANPINAR, Ahmet Hamdi Tanpınar, Yahya Kemal, Dergah Yay., İst., 1962.

TANPINAR, Ahmet Hamdi, “Kendi Gök Kubbemiz”, Edebiyat Üzerine Makaleler (Haz. Zeynep Kerman), Dergah Yay., 3.bsk., İst., 1992.

UYSAL, S.Sami, İşte Gerçek Yahya Kemal-Yahya Kemal’le Sohbetler, İst., 1972.

Yahya Kemal, “İki Fıkra”, İleri, Nu.1423, 18 Kânunisanî 1338/1922.